

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ PROBLEMS AND PROSPECTS OF GREEN TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті розкрито сутність явища сільського зеленого туризму як одного з пріоритетних та перспективних напрямів на сучасному етапі розвитку еколого-економічних процесів у країні. Досліджено загальний стан сучасного сільського зеленого туризму та його роль у розв'язанні актуальних та невідкладних соціально-економічних проблем українського села, передусім тих, що стосуються підвищення рівня життя місцевого населення, економічно зацікавленого у збереженні та примноженні наявних ресурсів. Визначено основні передумови розвитку сільського зеленого туризму в Україні, що, своєю чергою, формують і перспективи на майбутнє. Проаналізовано основні чинники, які впливають на розвиток сільського туризму в країні, проведено SWOT-аналіз, який дав можливість охарактеризувати сучасне становище сільського зеленого туризму, визначити основні можливості його розвитку, а також запобігти виникненню ймовірних перешкод. Проведені дослідження демонструють, що прискорений розвиток сільського зеленого туризму може стати каталізатором структурної реконструкції економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості.

Ключові слова: сільський зелений туризм, розвиток сільських територій, соціально-економічна криза, сталий розвиток.

В статті раскрыта сущность такого явления, как сельский зеленый туризм, как

одного из приоритетных перспективных направлений на современном этапе развития эколого-экономических процессов в стране. Исследованы общее состояние современного сельского зеленого туризма и его роль в решении актуальных социально-экономических проблем украинского села, в первую очередь касающихся повышения уровня жизни местного населения, экономически заинтересованного в сохранении и приумножении существующих ресурсов. Определены основные предпосылки развития сельского зеленого туризма в Украине, что, в свою очередь, формируют и перспективы на будущее. Проанализированы основные факторы, влияющие на развитие сельского туризма в стране, проведен SWOT-анализ, который дал возможность охарактеризовать современное положение сельского зеленого туризма, определить основные возможности его развития, а также предотвратить возникновение возможных препятствий. Проведенные исследования показывают, что ускоренное развитие сельского зеленого туризма может стать катализатором структурной реконструкции экономики, обеспечить демографическую стабильность и решение неотложных социально-экономических проблем в сельской местности.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, развитие сельских территорий, социально-экономический кризис, устойчивое развитие.

УДК 332.15

Стренковська А.Ю.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва Одеська державна академія будівництва та архітектури

Євдокімова О.М.

старший викладач кафедри економіки та підприємництва Одеська державна академія будівництва та архітектури

The article reveals the essence of rural green tourism phenomenon as one of the priorities and perspective areas at the modern development stage of ecological and economic processes in Ukraine. The prospect of this phenomenon is confirmed by the experience of leading foreign countries, which due to the rise of rural tourism reduce the unemployment rate among the rural population, attracting it not only to the production sphere but also to the sphere of services. The general condition of modern rural green tourism is studied, as well as its role in solving urgent socio-economic problems of Ukrainian countryside, first of all, those relating to raising the standard of living of the local population, which is economically interested in preserving and increasing the existing resources. The main preconditions for the development of rural green tourism in Ukraine are determined, which in turn also form prospects for the future. Key factors affecting the development of rural tourism in the country are analysed, SWOT analysis is carried out that allowed characterizing the current state of rural green tourism, determining the main possibilities of its development, as well as preventing its potential obstacles. It is stated that the main problem hampering the development of tourist activities in the countryside is the lack of significant state support for local initiatives in this regard. It is possible to achieve the maximum result only subject to close cooperation at the macro and micro level. The author notes that for the efficient movement in the specified direction, there are needed joint action and coordination of efforts of representatives of local authorities, business, establishments of education and culture, public organizations that will direct joint efforts towards the formation and realization of tourist product of rural green tourism and support its development in the locality, region, and the state as a whole. The research conducted demonstrates that accelerated development of rural green tourism can become a catalyst for structural reconstruction of the economy, provide for demographic stability and solution to urgent socio-economic problems in rural areas.

Key words: rural green tourism, rural development, socio-economic crisis, sustainable development.

Постановка проблеми. Актуальність розвитку сільського зеленого туризму в Україні зумовлюється першочерговою необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села. На даному етапі розвитку економіки та культури України уряд проголошує туризм одним із пріоритетних та перспективних напрямів. Діючі в державі стандарти туристичної галузі цілком можуть створити сприятливі умови для розвитку та функціонування ефективного, цивілізованого туристичного ринку з надійними та багатоманітними туристичними послугами. Однак дотримання високої якості у наданні туристичних послуг постало гострою проблемою у сфері сільського туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема якісного та стабільного розвитку сільського зеленого туризму сьогодні перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Роль зеленого туризму у розвитку економіки держави, його тенденції та перспективи досліджували такі вчені, як Ю. Алексєєва [3], І. Литвин [5], М. Нек [5], Н. Передрій та ін. Питанням проведення дозвілля в сільській місцевості присвячено праці В. Бирковича [2], В. Кифяка [1], П. Горішевського, Н. Гордецької, М. Рутинського [4]. У них відзначено, що українське село має інвестиційну привабливість та багатий пізнавальний потенціал, який може бути розкрито шляхом роз-

витку сільського зеленого туризму. Серед зарубіжних учених, які займаються вивченням проблем, властивих сільському туризму, необхідно відзначити праці Я. Вербеке, А. Кеннона, В. Мідлттона, Н. Ротге, Є. Холовей та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних проблем та перспектив розвитку зеленого туризму в Україні в умовах соціально-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «сільський туризм» у її традиційному трактуванні існує з давніх часів. Ще до Різдва Христового у Римській імперії серед членів патриціанських родин зародилася мода до поїздок із Риму у сільську місцевість для відпочинку. Загальний інтерес до відпочинку на селі у новітню добу відзначається починаючи з XIX ст. А вже з другої половини XX ст. в урбанізованих країнах Європи саме сільський зелений туризм трансформувався в один із чільних засобів «порятунку» європейців від негативного впливу розвинених індустріальних міст. В Україні розвиток сільського туризму розпочався тільки в 1996 р., коли була створена громадська організація «Спілка сприяння розвитку сільського туризму в Україні». Значне поширення сільський туризм одержав у Карпатському регіоні, Закарпатті, Слобожанщині, Поліссі, Поділлі та Буковині.

Поняття «сільський зелений туризм» є багатофункціональним, комплексним та системним явищем, яке активно поширюється у господарському житті аграрних територій та сприяє їхньому економічному та соціальному розвитку в Україні. Провідні вчені-економісти ототожнюють дану категорію з туризмом, що базується в сільських садибах чи фермах, або взагалі у сільській місцевості, однак не включає відпочинок на своєрідних рекреаційних територіях. У широкому сенсі під сільським туризмом розуміють подорожі з метою відпочинку та релаксації населення, що передбачає розміщення в сільській місцевості із залученням приватного сектору.

На нашу думку, найгрунтовнішим є визначення В. Лугового, котрий стверджує, що сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [1, с. 127].

Відпочинок на селі є одним із найперспективніших шляхів відродження та розвитку українського села, а також підвищення економічного рівня регіонів України. Розвиток інфраструктури сільського зеленого туризму не вимагає значних капіталовкладень, як інші види туризму, і може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без значних додаткових інвестицій [2]. Зелений туризм підви-

щує рівень життя місцевого населення, економічно зацікавленого у збереженні та примноженні наявних ресурсів.

Новітній досвід та наукові дослідження демонструють, що прискорений розвиток сільського зеленого туризму може стати каталізатором структурної реконструкції економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості.

Сільський туризм найбільшою мірою відповідає сучасним пріоритетам сталого еколого-економічного розвитку України, а саме: збереження природного та культурного середовища, економічна підтримка добробуту місцевої громади, постачання туристам місцевих екологічних продуктів харчування [2, с. 140].

Необхідність розвитку сільського зеленого туризму в Україні визначається такими передумовами, що в подальшому формують і його перспективи:

- зростаючим попитом мешканців українських міст та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- унікальною історико-етнографічною спадщиною українських сіл;
- багатими рекреаційними ресурсами;
- екологічною чистотою сільської місцевості;
- відносно вільним сільським житловим фондом для прийому туристів;
- наявністю вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- традиційною гостинністю господарів та доступною ціною за відпочинок;
- можливістю надання комплексу додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, збирання ягід і грибів, катання на конях тощо [3, с. 183].

Незважаючи на вагомість наявних передумов розвитку сільського зеленого туризму, варто також звернути увагу на проблеми, які обмежують та уповільнюють даний процес в умовах соціально-економічної кризи в Україні, а саме:

- відсутність належного правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму;
- відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму;
- низький рівень інфраструктури та комунікацій;
- неефективне державне регулювання сільського зеленого туризму та політико-економічна нестабільність;
- наявність тіньової сфери діяльності;
- неефективне податкове регулювання;
- неналежна освітня та організаційна підготовка сільських господарів;
- відсутність маркетингової та рекламної стратегії;
- невисока привабливість іміджу України в очах іноземців [4, с. 95].

Також слід зазначити, що велику роль у формуванні й упровадженні в соціально-економічне життя населення такого виду діяльності, як зелений туризм, відіграє ставлення до нього пересічних українців. На даному етапі воно досить різне – від абсолютного несприйняття цього виду відпочинку до чималого захоплення його екологічністю та економічністю. Проте необхідно брати до уваги, що велика частина населення лишається зовсім непоінформованою щодо даної форми туризму. У зв'язку із цим на перший план виходить популяризація ідеї сільського зеленого туризму та ознайомлення громадян України з основними його принципами. Тобто головною метою повинно стати пропагування даного виду відпочинку та створення його позитивного образу в засобах масової інформації. Також варто залучити місцеву владу до підтримки розвитку сільського туризму у своїй місцевості.

Для того щоб упорядкувати вищевказану інформацію про явище «сільський зелений туризм», а також зробити певні узагальнення щодо проблем та перспектив розвитку сільського туризму, в Україні був здійснений SWOT-аналіз стану даного виду діяльності, який дав можливість охарактеризувати сучасне становище сільського туризму, визначити перспективи його розвитку в Україні, а також запобігти виникненню ймовірних проблем (табл. 1).

Проведений SWOT-аналіз дає підстави зробити певні висновки. По-перше, для подальшого розвитку зеленого туризму в Україні необхідно сформувати єдину нормативно-правову базу, яка б здійснювала контроль над даною сферою послуг. По-друге, провести класифікацію існуючих баз відпочинку. По-третє, розробити заходи, які б заохочували відпочиваючих збільшити три-

валість свого перебування в сільських садибах. По-четверте, необхідно створити інформаційні центри у містах, які б надавали точну інформацію населенню про господарів агроосель, кон'юнктуру цін та задовольняли всі інформаційні потреби туристів. По-п'яте, обов'язковим є проведення тренінгів та семінарів для власників садиб, які можуть бути задіяні в сільському туризмі, де вони б змогли обмінюватися досвідом та здобувати нові знання. По-шосте, для подальшого розвитку сільського зеленого туризму необхідно провести категоризацію зелених садиб.

Клієнт повинен чітко знати, які саме послуги йому запропонують у той або іншій садибі, мати можливість вибрати комфортність свого відпочинку залежно від своїх матеріальних можливостей.

Таким чином, з урахуванням особливостей надання послуг сільського зеленого туризму в Україні можна згрупувати визначальні проблеми, що вповільнюють розвиток даного виду туризму, у три блоки [5, с. 84]:

1. Інституційний.
2. Фінансовий.
3. Організаційний.

До інституційного блоку проблем розвитку сільського зеленого туризму можна віднести відсутність законодавчої бази, необхідної для чіткого регулювання діяльності. Також є потреба у створенні єдиних інститутів, які б займалися аналізом існуючого стану і прогнозуванням розвитку сільського зеленого туризму.

До організаційного блоку проблем входять: низька інформаційна грамотність щодо можливостей розвитку нового виду туризму між потенційними суб'єктами сільського зеленого туризму; слабкі комунікації; відсутність чіткого поділу і категоризації садиб (агроосель); недостатня поін-

Таблиця 1

SWOT-аналіз сільського зеленого туризму в Україні

Чинники, що впливають	Позитивні	Негативні
Внутрішні	<p>(S) Сильні сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Здебільшого чисте довкілля. 2. Багата флора та фауна, мальовничі краєвиди. 3. Велика кількість історико-культурних пам'яток. 4. Збережені національні традиції. 5. Гостинність населення. 6. Велика кількість приватних садиб. 7. Невелика ціна на проживання та харчування. 8. Харчування з екологічно чистих продуктів, вирощених самостійно. 	<p>(W) Слабкі сторони:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Низька якість умов проживання. 2. Недостатня обізнаність населення в даному виді відпочинку. 3. Незнання господарями іноземних мов. 4. Непривабливий імідж України в очах іноземців. 5. Погано розвинена Інтернет-мережа. 6. Недостатньо розвинута інфра-структура.
Зовнішні	<p>(O) Можливості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення доходів та зайнятості сільського населення. 2. Поліпшення умов життя в українських селах. 3. Формування позитивного іміджу України у світі. 4. Поліпшення інфраструктури сіл. 5. Збереження історико-культурних пам'яток. 	<p>(T) Перешкоди:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Політична та економічна нестабільність. 2. Політичний імідж країни не сприяє притоку іноземних інвестицій. 3. Безробіття в країні підвищує рівень злочинності і тим самим відлякує туристів. 4. Відсутність нормативно-правової бази перешкоджає організації відпочинку на селі.

формованість населення як споживача нових туристичних послуг. При цьому необхідна спільна діяльність та координування зусиль представників місцевої влади, бізнесу, закладів освіти та культури, громадських організацій, які будуть спрямовувати спільні зусилля на формування та реалізацію туристичного продукту сільського зеленого туризму, підтримку його розвитку в місцевості, регіоні та державі у цілому.

Фінансовий блок проблем розвитку даного виду діяльності включає у себе практичну відсутність фінансової підтримки з боку держави, високі ставки за кредитами, брак пільг чи спрощеного оподаткування для суб'єктів сільського зеленого туризму.

Висновки з проведеного дослідження. Подолання актуальних соціально-економічних проблем сільських територій можливе за рахунок розвитку сільського зеленого туризму шляхом усебічного заохочення громадян України до участі в його розвитку та визнання державою сільського зеленого туризму важливою підсобною ланкою туристичної індустрії України. Позитивний вплив сільського зеленого туризму на вирішення соціально-економічних проблем села передусім полягає у тому, що він розширює сферу зайнятості сільського населення (не тільки у виробничій сфері, а й у сфері обслуговування) та надає можливість диверсифікувати його діяльність шляхом пошуку торгової ніші, яка забезпечить максимізацію прибутку, підвищення стійкості в конкурентній боротьбі,

зменшення можливих виробничо-господарських і фінансових ризиків. Формується розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми відпочинку на селі з широкою можливістю використання природного, матеріального і культурного потенціалу держави. Важливою умовою забезпечення сталого розвитку сфери відпочинку в українському селі з урахуванням сучасного стану економіки є створення врегульованих партнерських стосунків влади, бізнесу та професійних громадських організацій, а також урахування потреб сільського зеленого туризму під час розроблення та затвердження загальнодержавних і місцевих програм соціально-економічного розвитку України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навчальний посібник. Чернівці : Зелена Буковина, 2003. 312 с.
2. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 1 (6). С. 138–143.
3. Алексєєва Ю.В. Державне регулювання соціального туризму в Україні. *Збірник наукових праць НАДУ*. 2009. № 1. С. 182–191.
4. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 271 с.
5. Литвин І.В., Нек М.А. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. *Регіональна економіка*. 2013. № 2. С. 81–88.